Apolena Rychlíková

NASLOUCHEJME UPRCHLÍKŮM

Válka, kterou rozpoutal ruský prezident Vladimir Putin proti Ukrajině, postavila před naši část Evropy hned několik výzev. Jednou z největších je bezpochyby současná uprchlická vlna.

> Uprchlíky si neidealizujme a naslouchejme jejich potřebám

Před válkou dnes lidé utíkají nejčastěji do těch zemí, které se přitom ještě před měsícem projevovaly v oblasti migrace velmi restriktivně. A to nejen společensky, ale především politicky. Pro řadu z nás, kteří se vyjadřovali solidárně i vůči lidem prchajícím ze Sýrie, Blízkého východu nebo severní Afriky, je tak dnešní situace poměrně schizofrenní. Jako by u nás byla solidarita podmíněná původem či barvou kůže, což je postoj, který by měl být absolutně nepřijatelný.

Na druhou stranu vůle, s níž jsme od vypuknutí války na Ukrajině začali jako společnost konat, je v mnohém dechberoucí. Ačkoli i z této pomoci stále vypadávají různí lidé: ať jde o příchozí z Ukrajiny, co jsou romského nebo afrického původu, nebo třeba ty, kteří sem v minulosti prchli před Lukašenkovým nebo Putinovým režimem a jsou dnes terčem principu kolektivní viny, což je taky špatně.

Do Česka nyní míří desítky tisíc lidí a je možné, že jich tady brzy budou statisíce. Jsou ve zranitelné pozici. A to nejenom proto, že jde momentálně především o ženy, které jsou i mimo krize vystavené řadě bolestivých situací, jako je obava ze znásilnění, z vykořisťování za účelem nucené sexuální práce, z genderově podmíněného násilí obecně. Příchozí jsou zranitelní i proto, že lidé z Východu byli dosud v západních zemích vnímáni především optikou levné pracovní síly. Reálně tak hrozí, že se uprchlice mohou dostat do pozice, kdy se jejich těžkého životního období – třeba i nevědomky – zneužije. Prekérní práce a nedůstojné pracovní podmínky stejně jako nekvalitní bydlení však nesmějí být normou a určitě ne způsobem, jakým se rozhodneme pomáhat.

Vcítit se do lidí, kteří prchají před válkou, je pro nás, kteří jí nejsme přímo zasaženi, skoro nemožné. Do těch, co přicházejí, si tak logicky promítáme vlastní předsudky a představy – měli by nějak vypadat, nějak se chovat, ideálně být vděční. Jenže nic jako *ideální uprchlík* neexistuje, stejně jako neexistuje ideální oběť sexuálního násilí. Jsou to lidé v kritické situaci, kteří ze dne na den přišli o všechno. Mají právo na vztek, depresi, zmatení i odmítnutí pomoci, se kterou nesouhlasí.

Náš úkol je nyní dvojí: uprchlíky si neidealizujme a naslouchejme jejich potřebám. Teprve ve chvíli, kdy jim zvládneme vytvořit bezpečné prostředí a prostor, ve kterém sami dokážou artikulovat, co chtějí a co by jim pomohlo, můžeme společně vytvořit takové podmínky pro jejich pobyt tady, které se vyhnou paternalismu a předsudkům.

To ostatní – infrastruktura v oblasti vzdělávání, integrace, bydlení i práce – je především na české vládě. My však začněme tím hlavním: empatií, respektem a pochopením.

Autorka je dokumentaristka a publicistka.

pozvánka

Zveme na **autorská čtení tvůrců nominovaných na ceny Magnesia Litera**, která budou až **do 6. dubna** probíhat v pražské **Knihovně Václava Havla** (Ostrovní 13) **každou středu od 19.00**. Na následujícím večeru, jenž proběhne **ve středu 23. března**, se postupně představí **Tereza Dobiášová** nominovaná na debut roku za knihu *Tajemství. Neskutečný příběh Anežky České*, **Irena Dousková** nominovaná na Literu za prózu se svou sbírkou povídek *Konec dobrý*, **Josef Hrdlička**, jehož básnická sbírka *Předkové kostí* obdržela nominaci v kategorii poezie, a **Štěpán Kučera**, který získal nominaci v prozaické kategorii za román *Největší lekce dona Quijota*. Všechna čtení uvádí **Pavel Mandys**.

Z jezera na ostrov

Ladislav Nagy

Foto ČTK/Kateřina Šulová

Spisovatelka Bianca Bellová vydává nový román **Ostrov**.

Jak snadné je dostat se do určité škatulky, se **Bianca Bellová** přesvědčila po úspěchu *Jezera*. Román z roku 2016, nadšeně přijatý kritikou, čtenáři i porotami knižních cen, vypráví strhující lidský příběh zasazený do pochmurného, místy děsivého, ale přesto vizuálně i kulturně podmanivého prostředí. Možná síla tohoto prostředí a jeho jistá exotičnost pro českého čtenáře vedly k interpretaci románu jako dystopie.

Stejný interpretační vzorec se nabídl též u *Mony*, autorčiny novely z roku 2019, příběhu, jehož geografické souřadnice šlo sice tušit, specifikovány ale nebyly.

Nicméně loňská kniha *Tyhle fragmenty,* sbírka povídek, nastínila možnost interpretace i z jiných perspektiv.

Tím nechce být řečeno, že dílo jedné autorky by se nutně muselo vykládat pomocí nějakého jednotného vzorce a dávat smysl jako koherentní celek. Na druhou stranu právě autorčiny povídky z takzvaně „každodenního života" jako by poukazovaly na možnost číst i její předchozí knihy nikoli coby dystopické „romány idejí", ale coby příběhy konkrétních lidí, kteří se v určitých podmínkách, na první pohled našemu každodennímu životu poněkud vzdálených, vypořádávají s lidskými problémy, jež jsou ovšem univerzální.

> Dobrý a silný příběh nenechá čtenáře klást otázky ani analyzovat

Možná právě příběhy zasazené do většině čtenářů neznámého prostředí, zesílené velmi působivou vizuální stránkou, dávají nahlédnout cosi, co v naší běžné každodennosti není tak úplně vidět, ale co přesto zažíváme a co utváří naše životy.

Pro čtenáře, jenž vnímal *Jezero* a *Monu* výhradně jako dystopie, bude nový román Bianky Bellové ***Ostrov*** (vyjde v nakladatelství Host za týden na Velký knižní čtvrtek) překvapením. Ne nutně zklamáním, protože i takový čtenář jistě ocení vypravěčské schopnosti autorky, její smysl pro humor, bystré oko pro detail, akribii a nasazení. Pokud ovšem její minulé knihy naopak vnímá především jako silné příběhy a nebude od nového románu očekávat odkazy ke společenskému či politickému dění, bude jej číst vysloveně s nadšením.

S *Jezerem* pojí *Ostrov* hned několik věcí. Jezero coby vodní plocha uprostřed souše a ostrov coby kus pevniny uprostřed vod se doplňují jako jin a jang.

Oba romány se odehrávají v místě, které je geograficky načrtnuto jen zhruba: připomeňme, že v případě *Jezera* lze usuzovat na Aralské jezero, u nového románu je samotný ostrov sice v neurčitu, nicméně většina ostatního děje se točí v regionu pokrývajícím dnešní Írán, Turecko a povodí Volhy.

Stejně neurčité je i časové vymezení. U *Ostrova* lze usuzovat z jediného vodítka, a tím je šáh Abbás (1571–1629), který podruhé v dějinách udělal z Isfahánu, kde se část knihy odehrává, centrum Perské říše. Ale i to, zda je děj skutečně zasazen do doby vlády tohoto významného šáha, je nakonec zpochybněno. Každopádně se kniha odehrává v období, které jsme si ze západní perspektivy zvykli označovat za raný novověk.

V labyrintu příběhů

Hlavní dvě souřadnice románu tvoří jednak ostrov, jemuž vládne krutá kněžna a který stíhá tajemné prokletí v podobě choroby a neúrody. A jednak životní pouť (pouť v doslovném významu) Izara, kupce ze Smyrny. Ten odmalička trpí zneuznáním ze strany otce, a tak když otec začne tělesně strádat, ve snaze získat si jeho vděk vyrazí Izar na výpravu za bájným ptákem caladriem, který prý má dar uzdravovat.

Tak se dostane na ostrov poprvé a naváže erotické pouto s kněžnou, která ho prosí, aby zůstal a po jejím boku se ujal vlády. On však potřebuje vyřešit svou minulost, nějak se smířit s otcem, a proto odchází. Jestli je to skutečně kvůli otci, anebo ho na cesty žene ještě něco jiného, těžko říct.

Jeho druhá návštěva ostrova pak román dějově uzavírá setkáním s jiným opovrhovaným chlapcem, „hovnařem", který vynáší z města lidské exkrementy a který do této chvíle neměl ani jméno.

Toto je ale jen základní rámec, jenž podobně jako v řadě orientálních vyprávění slouží coby brána do labyrintu příběhů. A těch je zde skutečně mnoho; historické události se mísí s orientálními pohádkami a pověstmi, Marco Polo si podává ruku se Šeherezádou a křesťanskými mystiky, krajina se hemží bájnými zvířaty, postavy odkazují k mytickým zemím.

Na rozdíl od jiného slavného kupce ze Smyrny, pana Eugenidese z Eliotovy *Pusté země,* nemá Izar pouze jedno oko, zato na jednu nohu kulhá. Prý v důsledku zranění vlkem, který mu přehryzl vazy v koleni. Zda se tak skutečně stalo, nevíme, ostatně kněžna z ostrova tvrdí, že Izar kulhá pokaždé na jinou nohu. Jenže v labyrintu příběhů na tomhle pranic nezáleží. Platí tu ono pohádkové „bylo nebylo", tedy že bylo – a zároveň nebylo. Logika v tomto labyrintu příběhů nikdy nebude fungovat jako Ariadnina nit. Jediným způsobem, jak labyrint ovládnout, je přijít s dalším příběhem.

Radost z vyprávění se pojí se smyslovostí. V mnohém je *Ostrov* skutečně bytostně smyslový román. Hraje barvami, zvuky, krutými, ale spektakulárními výjevy („Kat s orientální trpělivostí trýznil odsouzence celé dny. Je pozoruhodné, jak malý zbytek lidského těla může ještě žít") a v neposlední řadě pachy. Představuje protiklad našeho absurdně dezinfikovaného světa, kde není pro tyto věci místo… a kde tedy není místo ani pro krásu.

V *Ostrově* je krásy mnoho. Zejména té orientální. Je to krása smyslová a smyslná, stojící v protikladu k západní strnulosti. Kontrast mezi světy podtrhuje i citovaný příklad Marka Pola, jemuž jeho exotická dobrodružství nikdo na Západě nevěřil, protože vyprávěl příběhy: tedy ne prostý popis, ale příběh.

Autorka tuto propast překlenuje pozoruhodně zvládnutým stylem vyprávění, ve kterém se mísí křesťanské legendy s historkami z orientálního tržiště. Právě v působivosti stylu tkví obrovská síla knihy, což navíc podtrhuje hlavní myšlenku: totiž že zaposlouchání se do příběhu má být čímsi na způsob erotického uhranutí. Jinými slovy, dobrý a silný příběh nenechá čtenáře klást otázky ani analyzovat… anebo až z odstupu.

Odvážný, čtivý, citlivý

Přes všechny rozdíly ovšem orientální svět a svět západní, ať už se projevují umělecky jakkoli, něco spojuje, a to touha po transcendenci. Ta se zde projevuje na několika rovinách: na té minimální je to lidské vykročení mimo sebe sama a smíření se s druhými, ale může mít i podobu mystického, až erotického vytržení. Autorka přitom nenaznačuje, co z toho je hodnotnější.

Román takového typu se nutně vztahuje k jiným textům: literárním, náboženským a dalším. Stejně tak je plný symbolů, které jistě v různých tradicích hrají mírně odlišné role. Nemělo by však valného smyslu pokoušet se tyto symboly, reference a aluze nějak pojmenovávat, a to právě proto, že se autorce povedlo dát jim nový život v jejím vyprávění, kde fungují už částečně jinak než v původním kontextu.

Ostrov je román velmi odvážný, čtivý a neobyčejně citlivý. Biance Bellové se opět podařilo napsat výtečnou knihu.

Autor je anglista a literární kritik.

Evropa válkou probuzená

(15) → *Dokončení*

EU v tomto procesu konečně objevila svou vlastní sílu. Není to imperiální stát s vycvičenou armádou, ale společenství demokratických zemí, které samy sebe i jiné země mohou účinně bránit před výboji jiných mocností.

Evropa rozpoznala svou ekonomickou moc a v ukrajinské válce stále stupňuje její použití, zatímco Spojené státy v celém konfliktu převážně jen sledují to, kam kráčí Unie, a udržují s ní krok v navyšování ekonomických sankcí při současném poskytování vojenských a bezpečnostních záruk.

Jestliže dosud se za důkaz míru jako základní substance evropské integrace považovala schopnost vytvářet blahobyt a hospodářskou diplomacií nahrazovat vojenské strategie, nyní Unie dospěla do stavu, kdy tuto substanci musí bránit svou ekonomickou silou i dodávkami zbraní pro oběť válečné agrese. Eskalace ekonomických sankcí znamená odvržení dosavadní pasivity a nástup EU jako aktivního klíčového hráče globální mocenské politiky.

Stejně jako Britové i Rusové, když cestují, říkají, že „jedou do Evropy". Zatímco Britové do Evropy bytostně patří, i když si od ní chtějí držet odstup, Rusové po Evropě touží tím více, čím se v ní cítí nepatřičněji. Chtějí být alternativou ke zkažené a dekadentní Evropě, a tím evropskou civilizaci zachránit, ale současně, mají-li na to finance, si dopřávají této dekadence v míře vrchovaté.

Když Masaryk na počátku 20. století psal studii *Rusko a Evropa*, nikdy nezpochybňoval ruské evropanství, ale měl na mysli právě toto napětí, které demonstroval obzvlášť na Dostojevského díle. Sto let poté si můžeme vzít k ruce pro změnu románové dílo Vladimira Sorokina, abychom porozuměli putinovskému Rusku, a zároveň zjistili, že se od dob Dostojevského vše změnilo, ale přitom zůstalo stejné.

Dnešní odpovědí na Dostojevského *Běsy* je Sorokinův *Den opričnika*, v němž totální vládu šířenou hrůzou, krutostí, násilím a strachem doprovází totální korupce, hédonismus a dekadence. Představa, že vláda je tím mocnější, čím míň jí lidé rozumí a čím víc se jí bojí, je základním pojivem toho, co Sorokin označuje za „pyramidu moci", která jeho zemi tíží již od dob Ivana Hrozného.

Zatímco Evropa doufala, že hospodářská spolupráce s Ruskem povede ke vzájemnému sblížení a postupně vytvoří prostor mezinárodního bezpečí a prosperity, Putin ve skutečnosti toužil zkažený Západ pokořit, takže dnes jen spadla jeho někdejší maska „osvíceného autokrata" a ukázala se pod ní stará známá tvář ruského despoty.

Sorokin v eseji reagujícím na ukrajinskou válku vyslovil obavu, že Putin chce uvrhnout Rusko zpět do středověku, v němž mají korupce a lži zadusit lidskou svobodu. Současně ale vyjádřil naději, že Putin „*je* minulost", a proto je naší povinností zasadit se, aby navždy v minulosti také zůstal – i se svou pyramidou moci.

Nezbývá než dodat, že tuto povinnost a naději musíme sdílet v Evropě nejen tím, že podpoříme vojensky, ekonomicky i humanitárně bojující a krvácející Ukrajinu, ale také to Rusko, které se snaží kvádrů pyramidy moci zbavit.

Autor je právní filosof, působí na univerzitě v Cardiffu.

krácená verze, celý text už příští úterý na **novinky.cz/kultura/salon** a **našich sociálních sítích**